

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ

Масове опитування громадян, результати якого подаються нижче, проведено Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України спільно з Асоціацією політичних психологів України 10–20 вересня 2019 року за вибіркою, що репрезентує доросле населення України віком від 18 років і старше. Опитування проводилося методом інтерв'ювання. Опитано 2000 респондентів у всіх регіонах України за винятком АР Крим, м. Севастополя і захоплених сепаратистами окремих районів Донецької та Луганської областей. Похибка вибірки становить 3,2%.

Основні соціально-демографічні характеристики вибіркової сукупності:

за віком:

18–29 років – 21,4%;

30–55 років – 45,4%;

56 років і старше – 33,2%;

чоловіки – 45,4%;

жінки – 54,6%;

за рівнем освіти:

повна вища – 20,2%;

неповна вища, середня спеціальна – 23,8%;

повна середня – 39,4%;

неповна середня – 16,6%;

українці – 90,9%;

росіяни – 6,9%;

особи інших національностей – 2,2%;

за родом занять:

працівники промисловості – 8,8%;

працівники сільського господарства – 6,5%;

працівники сфери обслуговування – 16,2%;

держслужбовці – 3,8%;

працівники освіти, науки, охорони здоров'я, культури тощо – 11,5%;

студенти, учні – 6,9%;

підприємці – 7,9%;

військовослужбовці (МВС, СБУ) – 0,9%;

пенсіонери – 24,8%;

безробітні – 4,3%;

домогосподарки – 6,1%;

особи іншого роду занять – 2,3%.

Для аналізу регіональних особливостей використано умовний поділ України на такі макрорегіони:

- **Захід** (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області);
- **Центр** (Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області, м. Київ);
- **Схід** (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська області);
- **Південь** (Миколаївська, Одеська, Херсонська області).

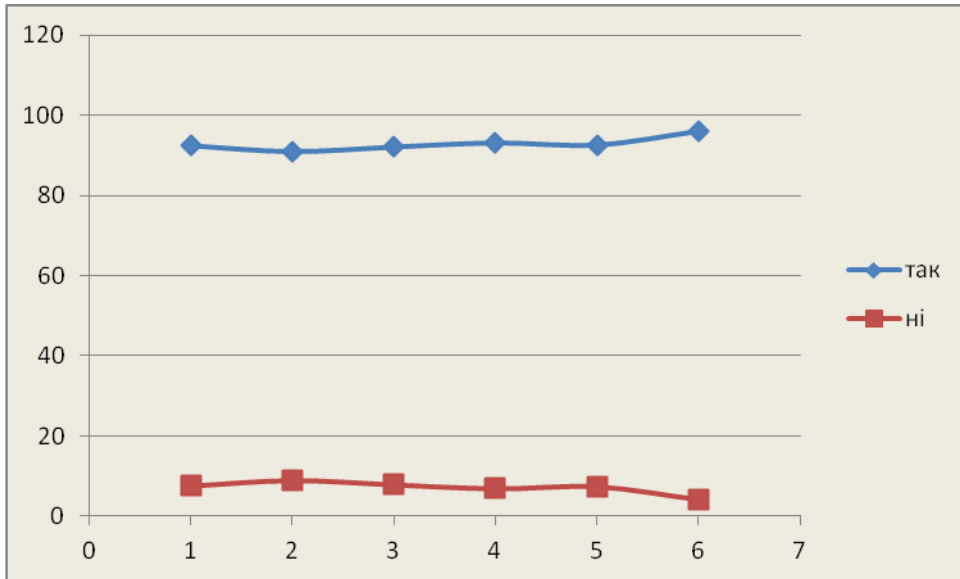
Результати опитування у міру можливості порівнюються з даними попередніх опитувань.

Основні висновки

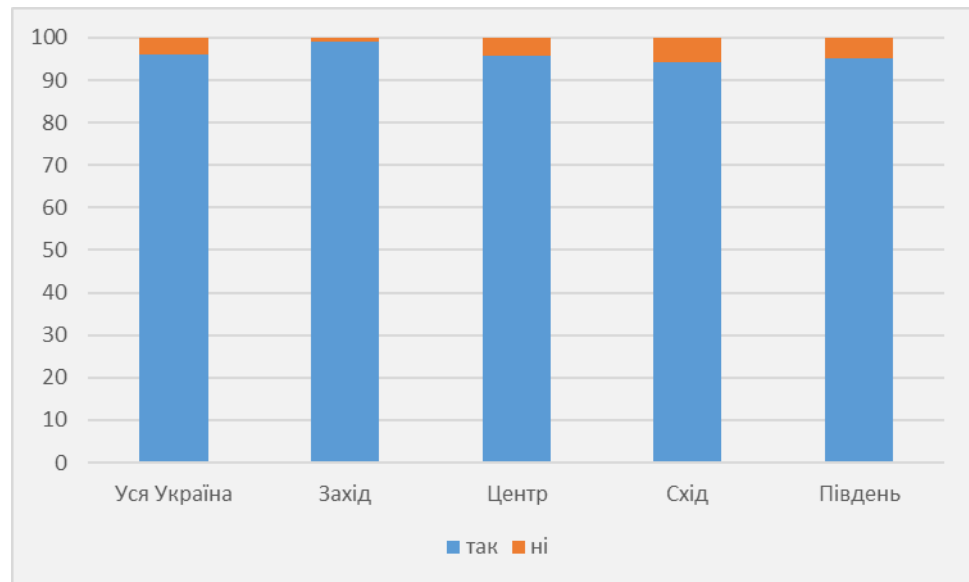
● Підтримка громадянами незалежності України протягом усього періоду після Революції Гідності перебувала на стабільно високому рівні, і на момент останнього опитування сягнула показника у 95,9 %. Акт проголошення незалежності однаковою мірою підтверджують мешканці всіх регіонів: у Центрі – 95,8 %, на Заході – 99,1 %, на Півдні – 95,2%, на Сході - 94,1 %. Слід зазначити, що саме на Сході відбулись найбільш значущі зміни у ставленні до державної незалежності України: частка тих, хто її підтримує, порівняно з 2014 р. збільшилася приблизно на 9%, а кількість тих, хто не підтримує, зменшилась майже утрічі. Також відмітимо певну нестабільність ставлення до проголошення незалежності на Півдні: майже щороку тут спостерігалось то значне збільшення прибічників Акта, то їх деяке зменшення. Крім регіональних особливостей, помітною є й вікова тенденція: що молодші респонденти, то більше вони схильні підтверджувати Акт проголошення незалежності (99,2% у віковій групі 18-29 років).

Незалежність України стала безумовною цінністю для всіх громадян держави

*Чи підтверджуєте Ви прийнятий у 1991 році
Акт проголошення незалежності України?*

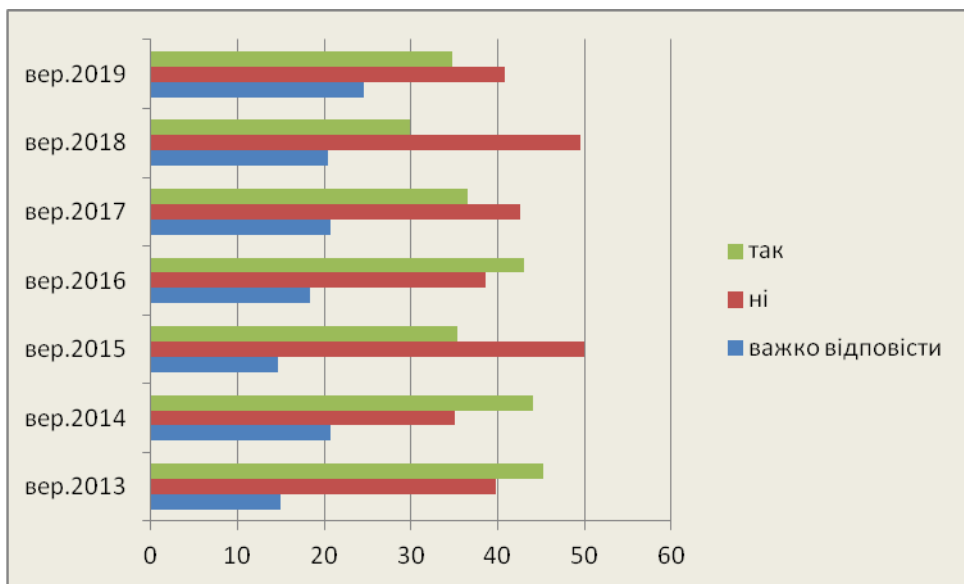
*Чи підтверджуєте Ви прийнятий у 1991 році
Акт проголошення незалежності України (у регіональному розрізі)?*

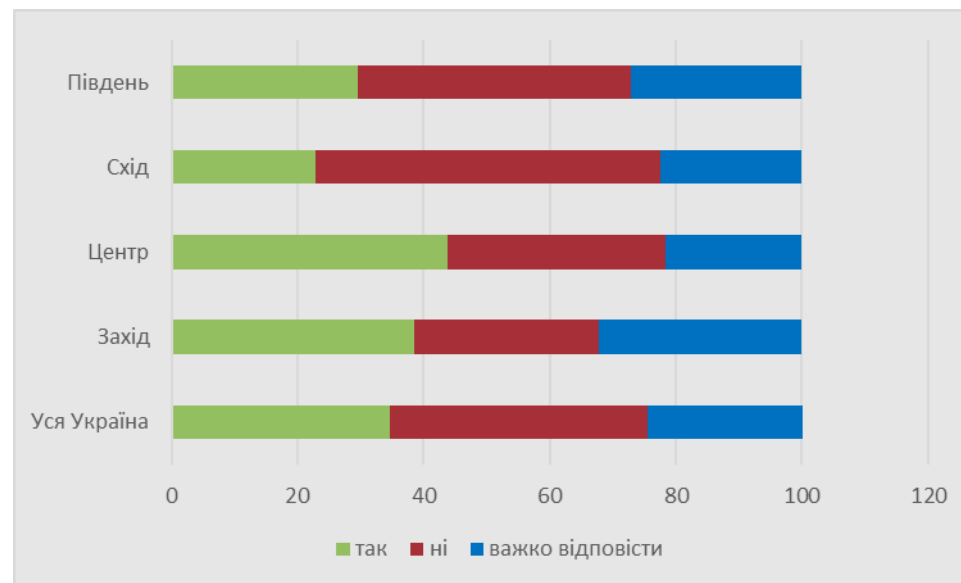
- Доволі суперечливі оцінки отримано щодо того, чи є Україна справді незалежною державою. Відразу після Революції Гідності, у вересні 2014 р., частка позитивних відповідей на це запитання (44,1 %) помітно переважила частку негативних (35 %). Проте в подальшому цей баланс почав поступово змінюватися на протилежний, і у 2018 році перевага негативних відповідей над позитивними сягнула максимуму за 5 років спостережень: 49,6% проти 29,9%. У 2019 році ситуація трохи вирівнялася (40,8% не вважають Україну незалежною, 34,7% - вважають), однак говорити про зміну суспільної тенденції ще зарано. При цьому є підстави стверджувати, що на загальнонаціональне співвідношення тих, хто вважає Україну незалежною державою, і тих, хто її такою не вважає, поряд із об'єктивними чинниками істотно впливав регіональний розподіл даних, зумовлений різним розумінням незалежності представниками різних регіонів (так, якщо на Заході її розуміли переважно як незалежність від Росії, то на Сході – як незалежність від країн євроатлантичного світу). Утім, незважаючи на різне розуміння незалежності певною частиною населення, представники всіх регіонів усе ж сходилися на думці, що Україна спроможна існувати як справді незалежна держава. У цьому були впевнені загалом понад 73,2 % українських громадян, а протилежної думки дотримувалися лише 9,3 % (решта не визначилися).

Громадяни не впевнені у тому, що наразі Україна є справді незалежною

Чи є, на Вашу думку, сьогодні Україна справді незалежною державою?

У регіональному розрізі:

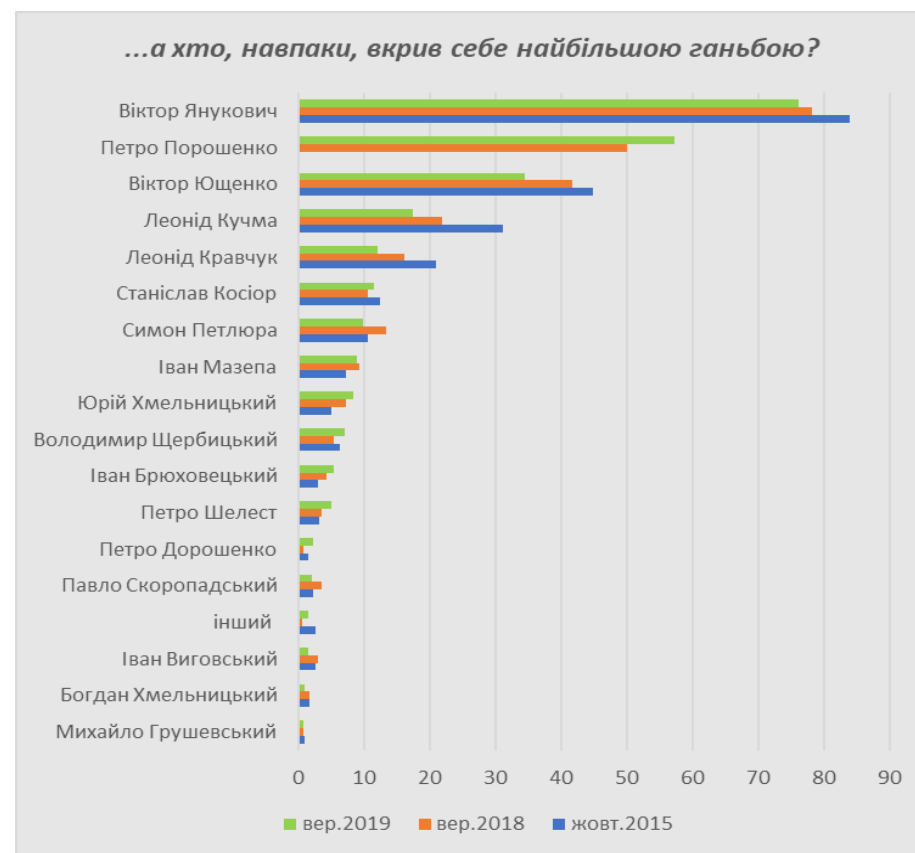
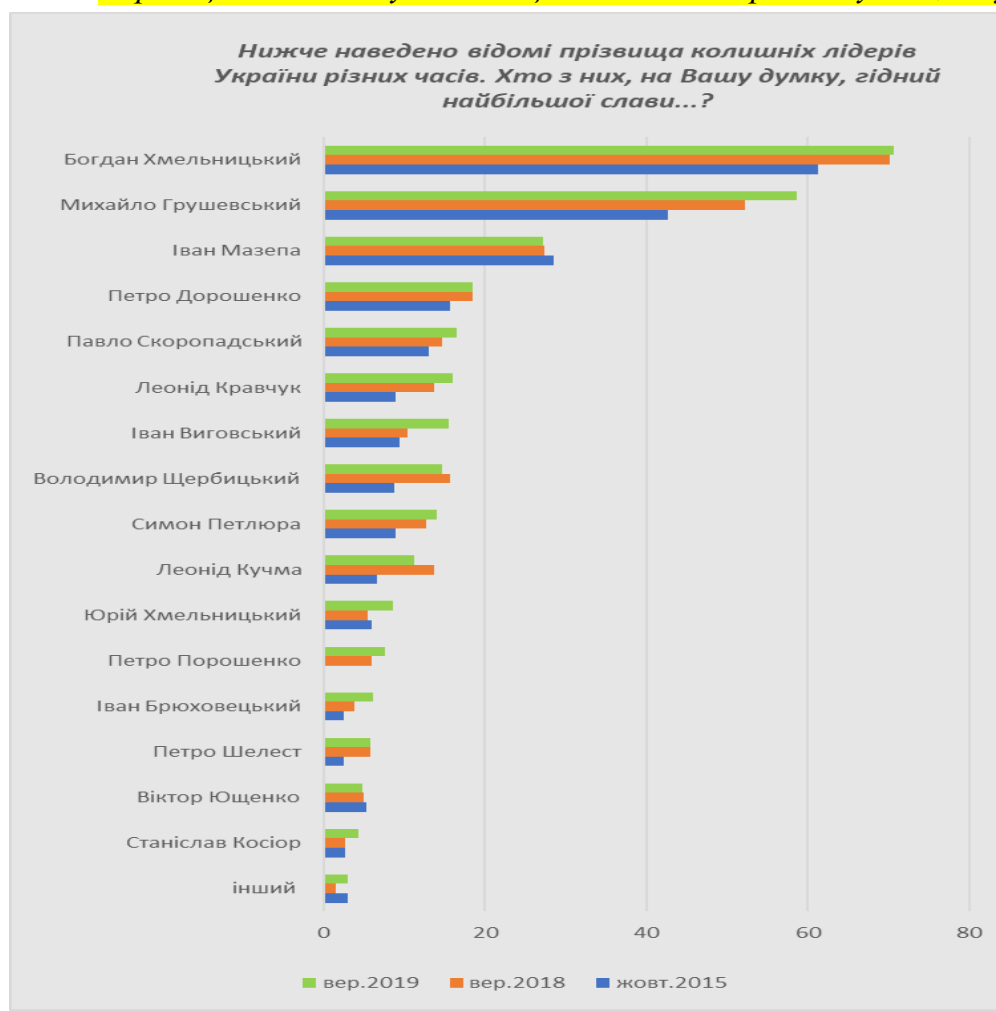
● Простежується тенденція до консолідації історичної пам'яті українців. У відповідь на запитання “Які здобутки українського народу, на Вашу думку, найбільше заслуговують сьогодні бути предметом його національної гордості?” мешканці всіх регіонів дедалі рідше обирають варіант «важко відповісти». За даними опитування 2019 року, громадяни найбільше пишаються творчістю великих українських поетів, письменників, композиторів та виконавців (Т. Шевченко, Леся Українка, І. Франко, М. Лисенко, С. Крушельницька та ін.) (57,8 %), історією українського козацтва, Запорозької Січі (47,8%), досягненнями українських спортсменів (47,5 %), перемогою в Другій світовій війні (44,5 %) та вершинними досягненнями української народної творчості (42,1 %). Відчутно зросла частка опитаних, які вважають предметом національної гордості проголошення Незалежності України у 1991 році (з 32,7% у 2015 р. до 39,1% у 2019 р.) та Збройні сили України (з 23,4% у 2015 р. до 34,3% у 2019 р.). Волонтерський рух викликає почуття гордості у 36,7% опитаних.

● Значно рідше респонденти згадували серед найбільших здобутків народу історію створення та боротьби Української повстанської армії (14,9 %), Помаранчеву революцію 2004 року (13,6 %), Українську революцію 1917–1921 років (6,3 %). У 2015 р. понад третину респондентів назвали предметом національної гордості Революцію Гідності 2013–2014 років і збройну відсіч російській агресії. Проте на момент останнього опитування їхня частка зменшилася на 8 %.

Історична пам'ять українців консолідується

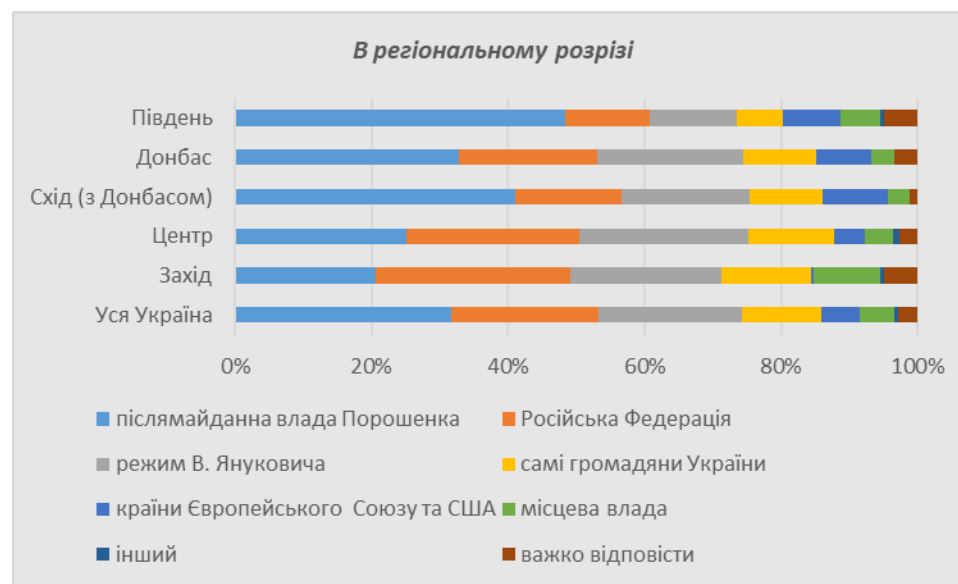
• З-поміж лідерів України різних часів найбільш гідними слави респонденти найчастіше називають діячів віддаленого минулого: Богдана Хмельницького (70,7 %) та Михайло Грушевський (58,6 %). А серед тих, хто вкрив себе ганьбою, навпаки, згадують переважно керівників часів незалежної України. Перше місце в цьому антирейтингу посів Віктор Янукович (76,2 %), далі в порядку убавання – Петро Порошенко (57,3 %), Віктор Ющенко (34,4,7 %), Леонід Кучма (17,5 %) та Леонід Кравчук (12 %). Можна зробити припущення, що такою несхвальною характеристикою респонденти радше чинять символічний акт помсти за власні несправджені очікування, ніж прагнуть дати цим державним діячам об’єктивну оцінку. Привертає увагу й те, що зовсім незначна кількість опитаних називала серед тих, хто вкрив себе ганьбою, відверто негативні історичні постаті: Івана Брюховецького (4,3 %), Юрія Хмельницького (7,3 %), Станіслава Косіора (10,5 %). Це свідчить про істотні прогалини в історичній пам’яті наших співвітчизників.

Українці схльні шанувати національних лідерів минулого, а сучасних політиків – зневажати за невиправдані очіування.

● На запитання, хто насамперед несе відповідальність за ситуацію в цілому, яка нині склалася в Україні, понад половину респондентів (54,6%) відповіли «постмайданна влада на чолі з П.Порошенком», і це майже у 1,5 разу більше, ніж у березні 2014 р. (39,1%). Схильність звинувачувати Януковича, навпаки, з часом помітно зменшується. Якщо у 2014 році таку відповідь обрали 54,4%, то у 2019 році – вже 36,4%. Російську Федерацію на момент останнього опитання вважають відповідальною за українські негаразди 37,1% респондентів. При цьому варто зазначити, що минулого року відбулося різке скорочення частоти вибору цієї альтернативи (до 22,9%), проте на момент останнього опитання вона повернулася до рівня, який фіксувався 2014 року (35,3%). На думку 19,9% опитаних, відповідальність лежить на самих громадянах України. Регіональна специфіка відповідей на це запитання виявилася найбільш виразною для Південного регіону, мешканці якого схильні покладати максимум відповідальності за поточну ситуацію в країні на постмайданну владу (76,7%), тоді як провина інших суб'єктів їм видається незначною. Російську Федерацію винуватять на Півдні 19,4% опитаних, режим Януковича 20,2%, самих громадян України – 10,9%. Відповідальність на США та країни Європейського Союзу покладають 13,2% мешканців Південного і 16,9 – Східного (разом з Донбасом) регіонів (порівняно з 0,4% - на Заході).

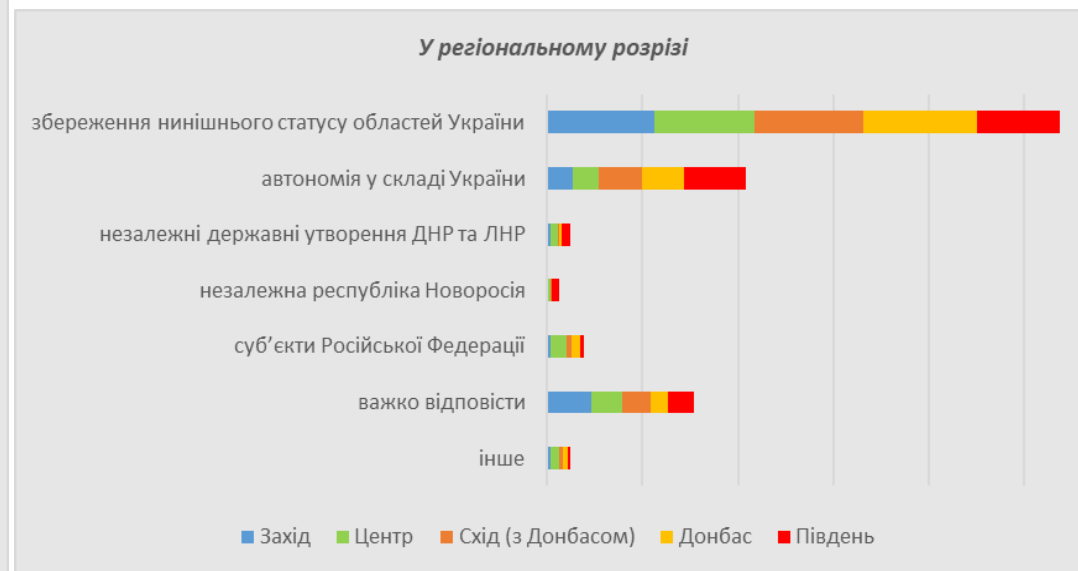
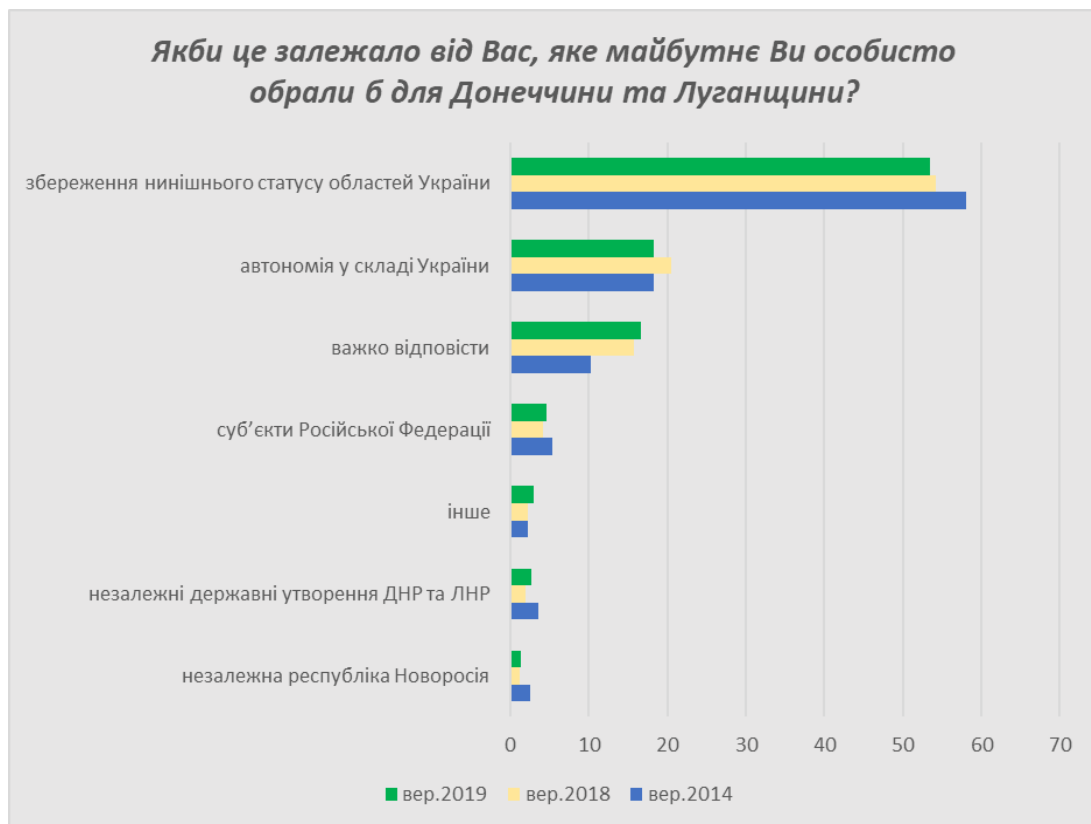
У суспільній свідомості режим Порошенка перебрав на себе значну частку негативу від режиму Януковича

- Цікавими є оцінки причин виникнення трагічних подій національного масштабу. Так, головними винуватцями ніщивних поразок Червоної Армії на початку німецько-радянської війни у 1941 році респонденти схильні вважати особисто Сталіна (39,1%), керівництво СРСР у цілому (25,9%) та військове командування (10,6%). Опитувані вказують передусім на такі обставини цієї провини, як недалекоглядність, стратегічні прорахунки, некомпетентність, страх перед вищестоящим керівництвом та зрада. Ворога, який здійснив акт агресії і спричинив великі втрати Червоної армії, звинувачують у трагедії значно менше опитаних: 11,8% фашистську Німеччину в цілому і 4,7% – персонально Гітлера. Щодо оцінок причин військової трагедії в Іловайську, яка належить до зовсім недавнього минулого, то тут ситуація дещо інакша. Понад чверть респондентів (27%) покладають відповідальність за неї передусім на ворога, російську сторону, і ще 4,9% – особисто на Путіна. Персональна провина Порошенка у трагедії є очевидною для 25% опитаних, українську владу в цілому (президента разом з урядом, парламентом та їх очільниками) винуватять 12%, а акцент на тому, що провина лежить саме на постмайданній владі, роблять ще 4%. Кожен п'ятий респондент (20,8%) вважає причиною трагедії недбалість та некомпетентність військового керівництва. Коли йдеться про катастрофу мирного часу – аварію на ЧАЕС – то тут відповідальність, на думку опитаних, лежить переважно на найвищому керівництві СРСР (35,4%), особисто Горбачова звинувачують 5,5%. Ще 31,7% респондентів вважають, що аварія – на совісті керівництва ЧАЕС (31,7%) та її персоналу (10,4%), які проявили халатність та недбале ставлення до своїх обов'язків. Конструктивні або інженерні помилки в будівництві ЧАЕС вважають причиною аварії 7,2%, помилки вчених – 2,8%.

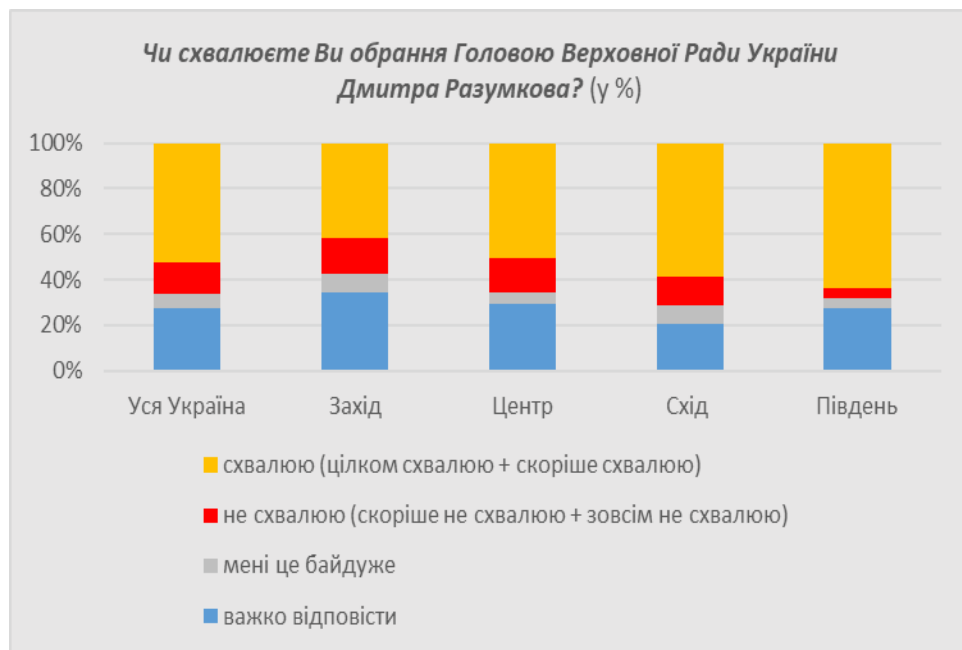
- Долю Донеччини та Луганщини понад половину респондентів (53,5%) вважають за доцільне вирішити шляхом збереження нинішнього статусу областей України. Цей показник зменшився майже на 5% порівняно з 2014 роком. Приблизно на стільки ж збільшилася кількість опитаних, які не мають чіткої думки щодо цього питання – з 10,3% у 2014 р. до 16,7% у 2019 р. Ще 18,5 % представників загальнонаціональної вибірки вважають, що Донбас має бути автономним у складі України; найбільше таких відповідей траплялося на Півдні (29,1%). Абсолютна меншість опитаних обрала альтернативи антиукраїнського штибу: “незалежні державні утворення ДНР і ЛНР” (2 %), “незалежна республіка Новоросія” (1,2 %) та “суб’єкти Російської Федерації” (4,2 %), при цьому так відповідали істотно рідше, ніж 2014 року.

Більшість українців бачать майбутнє Донбасу у складі України, проте поступово зростає невизначеність щодо його статусу

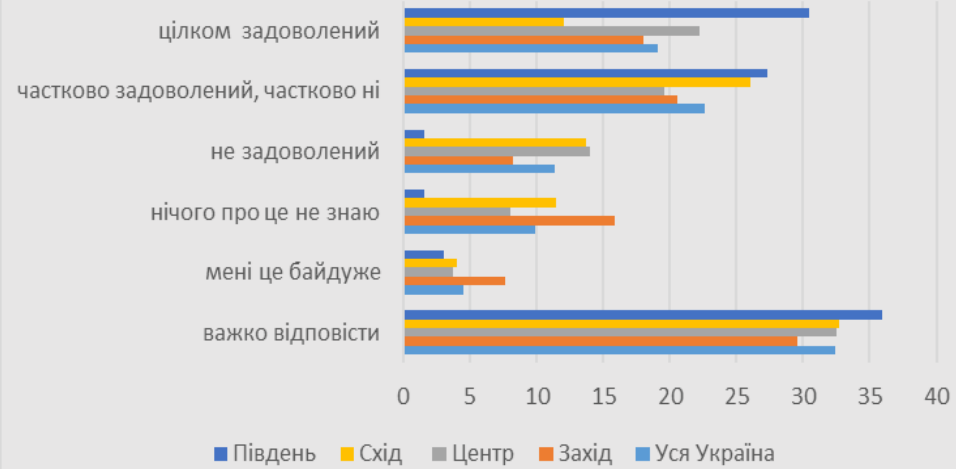

- Позитивно поставилися до обрання Головою Верховної Ради України Дмитра Разумкова 52,6 % респондентів (сума відповідей «цілком схвалюю» та «скоріше схвалюю»), причому ця підтримка плавно зростає із Заходу на Схід і є максимальною на Півдні країни (63,5%). Не сприйняли цього вибору 13,4% опитаних (на Півдні – лише 4,6%). Однак щодо розподілу керівних посад у комітетах новообраної Верховної Ради опитані не виявили єдності думок: 17,3% цілком задоволені ситуацією, 12,9% – цілком не задоволені, 23,5% – частково так, частково ні, 28% – не мають відповіді взагалі. Такий різнобій думок існує і стосовно урядових призначень. Лише кожен п'ятий опитаний (19,1%) висловив цілковите задоволення новопризначеним складом Кабінету Міністрів на чолі з Олексієм Гончаруком, 11,4% – не задоволені, 22,6% – частково так, частково ні. Майже третина респондентів (32,4%) взагалі не змогли дати чіткої відповіді на запитання. Мешканці Півдня наразі виявляють найбільшу лояльність і до Уряду: цілком задоволені його персональним складом 30,5% опитаних, зовсім не задоволені – лише 1,6%.

Ставлення до персоналій нової влади в цілому є чіткішим і позитивнішим, ніж до владних інститутів

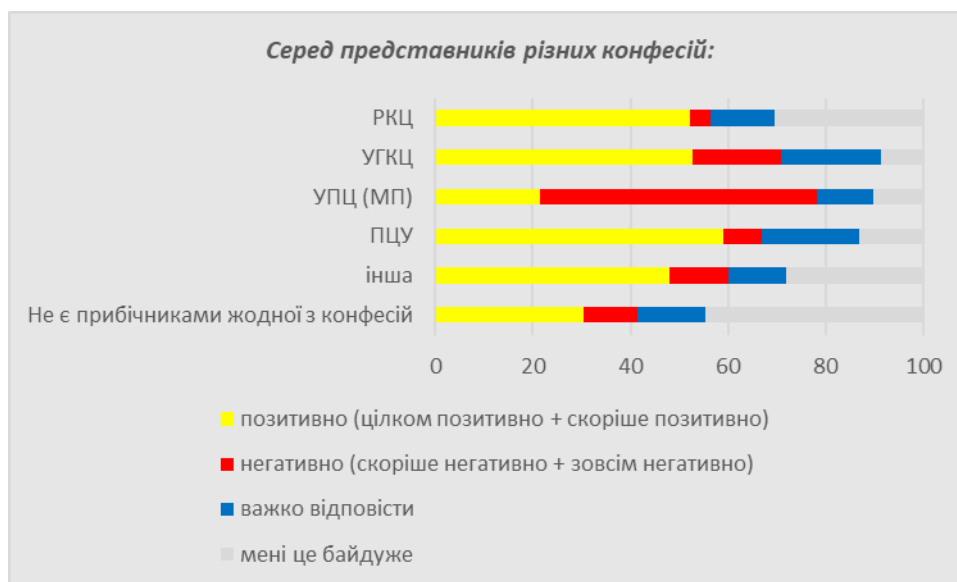
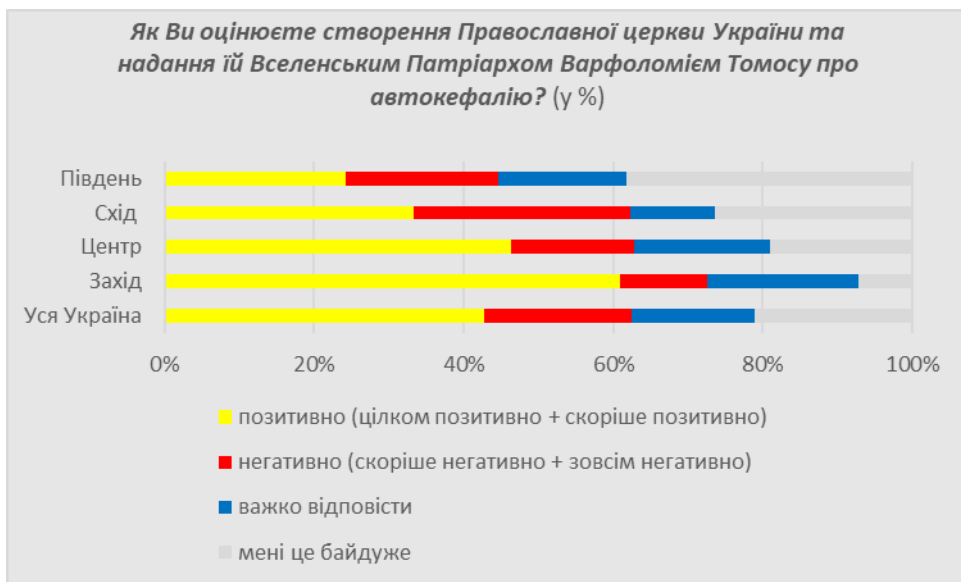

Чи задоволені Ви новопризначеним складом Кабінету Міністрів України на чолі з Олексієм Гончаруком? (у %)

● В українському суспільстві склалось в цілому позитивне ставлення до створення Православної церкви України та надання їй Вселенським Патріархом Варфоломієм Томосу про автокефалію. Більшість представників загальнонаціональної виборки (42,7%) позитивно оцінюють ці події (сума відповідей «цілком позитивно» і «скоріше позитивно»). Найбільше прихильників автокефалії мешкає в Західному регіоні (майже 61%), найменше – у Південному (24,3%). Цілком або скоріше проти створення Православної церкви України висловлюється майже кожен п'ятий опитаний (19,8%). Приблизно стільки ж опитаних (21,1%) виказують байдуже ставлення до даного питання. З огляду на в цілому позитивне сприйняття ідеї української церковної незалежності значна частина респондентів (34,1%) не схильні підтримувати дії Почесного патріарха України Філарета, який активно виступає проти керівництва Православної церкви України, вважаючи неправомірним як її створення, так і скасування очолюваного ним Київського патріархату. Цілком або частково підтримують Патріарха лише 11,8% опитаних. Ще майже третині респондентів (30,7%) важко визначитися з відповіддю, а практично кожен четвертий (23,4%) відповів «мені це байдуже».

Суспільство скоріше схвалює автокефалію і не дуже підтримує дії патріарха Філарета щодо її скасування

Чи підтримуєте Ви дії Почесного патріарха України Філарета, який виступає проти керівництва Православної церкви України, вважаючи неправомірним як її створення, так і скасування очолюваного ним Київського патріархату? (у %)

